

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

КОКНОВА Тетяна Анатоліївна

УДК 378.147:81-047.22(043)

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ
У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

(13.00.04 – теорія і методика професійної освіти)
01 – Освіта / Педагогіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Старобільськ – 2021

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України **Харченко Сергій Якович**, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), завідувач кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Волкова Наталія Павлівна**, Університет імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро), завідувач кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи;

доктор педагогічних наук, професор **Бельмаз Ярослава Миколаївна**, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, завідувач кафедри іноземної філології;

доктор педагогічних наук, професор **Хижняк Інна Анатоліївна**, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), професор кафедри теорії і практики початкової освіти.

Захист відбудеться 12 травня 2021 р. року о 13.30 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ) за адресою: 93401, Луганська обл., м. Сєверодонецьк, вул. Лисичанська, 1-б, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» за адресою: 92703, м. Старобільськ, вул. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 12 квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Інтеграція України до світової спільноти оновлює соціальну, культурну, духовну, інформаційну та технічну сфери, що підвищує вимоги до підготовки спеціалістів різноманітних галузей, особливо тих, хто володіє іноземними мовами. Як наслідок тенденція розпочатої трансформації реалізовується в глобалізаційних процесах, які сприяють інформаційно-комунікаційному спілкуванню в усіх сферах людської діяльності та модернізують уявлення про професійну освіту. Стала система фахової підготовки вже не може задовольнити сучасні потреби держави, соціального замовлення та самих здобувачів вищої освіти. Під впливом таких глобалізаційних тригерів система фахової підготовки вже започаткувала механізми відповідного реформування і всі вони розвиваються в єдності і зі світовими освітніми трендами, і з урахуванням специфічних національних традицій.

Долучення країни до Болонського процесу зобов'язало вітчизняну освітню систему переймати західний досвід, що ґрунтується на компетентнісному підході в професійній освіті, а започатковані трансформаційні процеси вже зумовили значні кроки щодо вдосконалення підходів до викладання іноземних мов у процесі фахової підготовки. За підтримки держави та міжнародних організацій викладачі ЗВО активно долучаються до світового освітнього середовища, розширюють грані академічної мобільності всіх учасників освітнього процесу, ініціюють обмін науковою інформацією за рахунок інтернаціоналізаційних стратегій та впроваджують сучасні технології навчання іноземних мов, що значно підвищує якість надання освітніх послуг. Але нагальною залишається проблема підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, що одразу після отримання фахової підготовки здатні самореалізуватися та задовольнити сучасний ринок праці.

Тож у наш час процес фахової підготовки здобувачів вищої освіти все більше акцентує увагу на освітні цілі, особистісний розвиток, потенціал здобувачів вищої освіти, пошук ефективних механізмів і стратегій його запровадження. Це може бути реалізовано за рахунок створення нових практико-зорієнтованих моделей, які спрямовані не тільки на оволодіння майбутніми викладачами іноземних мов знань, умінь і навичок, а й сприяють розвитку лінгвометодичної компетентності, що відповідає вимогам сучасності.

Зазначені чинники віддзеркалено в окресленому законодавчому блоці: законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014); Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті; Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») (2008), Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна

професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року, Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні на 2015 – 2025 рр. (проект) (2015); основних документах Ради Європи «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання»; «Загальноєвропейські рекомендації щодо мовної освіти вивчення, викладання, оцінювання», Болонській декларації «Про європейський простір вищої освіти», рекомендаціях ЮНЕСКО та міжнародних стандартах якості та інших документах, де особливу увагу сконцентровано на необхідності впровадження компетентнісного підходу в процесі університетської підготовки майбутніх спеціалістів.

Теоретико-методичні засади підготовки фахівців у вищій школі загалом обґрунтовано в роботах О. Абдулліної, В. Бондаря, Н. Волкової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Кузьміної, О. Кучерявого, Н. Ничкало, О. Романовського, С. Савченка, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, С. Харченка, С. Шехавцової; психолого-педагогічні аспекти підготовки до професійної діяльності розглянуто в працях А. Алексюка, Н. Бібік, В. Беспалька, Н. Волкової, Н. Гузій, О. Кучерявого, О. Савченко, С. Сисоевої, О. Спіріна, Л. Хомич та ін.

Теорію компетентнісного підходу до навчання висвітлено в розвідках В. Байденка, Н. Бібік, В. Болотова, В. Беспалька, Е. Зеєра, І. Зимньої, І. Зязюна, Л. Мітіної, В. Пашкова, Дж. Равена, А. Хуторського та ін.

Компетентнісний підхід у системі освіти, підготовка конкурентоспроможного випускника вищої школи є предметом наукових інтересів українських учених В. Андрушенка, І. Беха, О. Дубасенюк, І. Драч, В. Кременя, В. Лугового, В. Манька, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, О. Слюсаренко, Ж. Таланової та ін.

Формування професійної компетентності викладачів у закладах вищої освіти репрезентовано в студіях Н. Бібік, І. Волощука, І. Драч, О. Дубасенюк, І. Зимньої, І. Зязюна, О. Копусь, О. Пометун, Г. Селевка, А. Хуторського та ін.; структура професійної компетентності – В. Баркасі, Н. Гришиної, Н. Гузій, І. Драч, В. Калініна, А. Хуторського, А. Шишко; технології фахової підготовки у ЗВО – Н. Волкової, Л. Морської, І. Хижняк, С. Сисоевої, історико-педагогічний аналіз професійної компетентності – В. Безлюдної, Я. Бельмаз, Н. Борисової, О. Варецької, В. Вихруш, І. Курляк, О. Мисечко та ін.

Серед зарубіжних досліджень щодо визначення професійної компетентності відомі публікації К. Коллінза (K. Collins), С. Перрі (S. Parry), Дж. Равена (J. C. Raven), М. Сміта (M. Smith), Л. Спенсера (L. Spenser), Н. Хомського (N. Chomsky) та ін.

Проблемі професійної підготовки майбутніх викладачів закладу вищої освіти приділено значну увагу в наукових працях вітчизняних учених, зокрема, таким аспектам, як: зміст педагогічної освіти (Н. Батечко, Л. Бондаренко,

С. Вітвицька, О. Гура, І. Драч, І. Зязюн, Н. Мачинська, А. Шишко); проблеми професійної підготовки викладачів за кордоном (В. Базуріна, Н. Батечко, Я. Бельмаз, Т. Гарбуза, Л. Гульпа, Т. Григор'єва, А. Заслужена, М. Кокор, І. Пасинкова, Є. Процько, С. Сисоєва); підготовка викладачів філологічного профілю за ОКХ «Магістр» (Н. Батечко, Я. Бельмаз, Л. Бондаренко, О. Копусь, А. Нікітіна, О. Семенов, А. Шишко).

Аналіз дисертаційних робіт останніх років указує на актуальність досліджень, присвячених підготовці викладачів іноземних мов у межах компетентнісного підходу: Ю. Бандура, В. Баркасі, Ю. Запорожцева, С. Іць, В. Калінін, Г. Мельниченко, О. Пахомова, І. Халимон та ін. (фахова, ключова та професійна компетентності), В. Зінченко, Л. Овсієнко (лінгвістична компетентність), І. Закір'янова, Т. Колодько, О. Усик, С. Шехавцова (соціокультурна компетентність), В. Волченко (комунікативна компетентність), В. Руденко (професійно-комунікативна компетентність), С. Радул (міжкультурна компетентність), Т. Насвірська (загальнокультурна компетентність); М. Бедевельська (формування педагогічної майстерності), А. Маслюк (професійно-педагогічна компетентність), О. Бігіч, С. Івашьова (методична компетентність), Л. Тишаківа (технологічна компетентність), О. Божок (мовно-методична компетентність). Важливість формування лінгвометодичної компетентності для майбутніх спеціалістів, які викладають філологічні дисципліни, підкреслено в студіях В. Баркасі, О. Усик, М. Фіцули, І. Хижняк. У науці виокремлено види лінгвометодичної компетентності для майбутніх філологів (В. Баркасі, О. Ішутіна, С. Ніколаєва, О. Фендик).

Констатуючи вагомий внесок науковців, зауважимо, що все ще залишається малодослідженим питання про засади формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов та відсутність системи, яка уможливить створення продуктивного фахового процесу, що здатен підвищити професійний рівень майбутніх спеціалістів. Розуміння зазначеного стало поштовхом до врахування системного підходу в процесі фахової підготовки, спрямованого на формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов.

Аналіз широкого кола наукових джерел щодо формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки дав змогу виявити низку *суперечностей* між: соціальним замовленням суспільства щодо підготовки майбутніх викладачів іноземних мов зі сформованою лінгвометодичною компетентністю та недостатнім рівнем реалізації цього напрямку в ЗВО в процесі фахової підготовки; орієнтацією вищої освіти на формування високого рівня сформованості лінгвометодичної компетентності та недостатнім рівнем розробленості теоретичних і методичних засад

її формування; цілісністю, багатоаспектністю, динамічністю процесу формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов та його фрагментарним, неоперативним відображенням у змісті професійної підготовки майбутніх спеціалістів у процесі їхньої фахової підготовки.

З огляду на зазначені вище протиріччя, а також урахувуючи стан аналізованої проблеми в педагогічній науці та доцільність її розробки, обрано тему дослідження: **«Теорія і практика формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації входить до тематичного плану наукових досліджень ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» в межах комплексної теми «Освітні технології навчально-виховного процесу у сучасних закладах освіти» (державний реєстраційний номер 0110U000751). Тему затверджено Вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 2 від 29.09.2017 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 30.01.2018 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні засади системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов та її експериментальній перевірці в процесі фахової підготовки.

Відповідно до мети та предмета визначено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити ретроспективний аналіз становлення проблеми підготовки викладачів іноземних мов в українському науковому просторі.

2. На основі вивчення досвіду розвинутих країн зарубіжжя визначити шляхи впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки викладачів іноземних мов.

3. Розкрити сутність, зміст та структуру лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

4. Науково обґрунтувати теоретичні й методичні засади системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

5. Розробити систему формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

6. Визначити та схарактеризувати критерії, показники та рівні сформованості лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі їхньої фахової підготовки.

7. Експериментально перевірити ефективність розробленої системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Концепція дослідження. Лінгвометодична компетентність викладача іноземної мови розглядається як невід’ємний складник його професійної підготовки та як феномен особистісного й професійного становлення майбутнього спеціаліста в процесі фахової підготовки, передумова успішної майбутньої професійно-педагогічної діяльності, професійно-педагогічного саморозвитку протягом життя.

Основою для забезпечення високого рівня сформованості лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов є методологічне й теоретичне обґрунтування її сутності та розробка системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Концепція дослідження синтезує тріаду взаємопов’язаних концептів (методологічного, теоретичного та технологічного), що сприяють реалізації провідної ідеї дослідження, виконують регуляторну та модеративну функції в процесі формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов під час фахової підготовки, створюють цілісне уявлення про зміст і структуру системи формування лінгвометодичної компетентності та її технологічного й навчально-методичного супроводу.

Методологічний концепт відображає взаємозв’язок та взаємодію різних підходів до вивчення досліджуваної проблеми, зокрема: особистісно зорієнтованого, системного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного та середовищного.

Теоретичний концепт дослідження забезпечено положеннями провідних педагогічних теорій, визначенням провідного поняття, аналізом наукових фактів, явищ та процесів, на основі яких формулювався понятійний апарат дослідження; визначенням сутності системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, яка розроблена з урахуванням її структури та змісту, специфіки професійних функцій майбутніх викладачів іноземних мов та особливостей фахової підготовки.

Лінгвометодична компетентність викладача іноземної мови тлумачиться як інтегрована здатність особистості продуктивно здійснювати професійно-

педагогічну діяльність на основі сукупності лінгвістичних знань про систему мови, оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності, володіння методикою викладання іноземної мови у ЗВО.

Процес формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов має врахувати освітні цілі та індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти і тому є індивідуальним та своєрідним. Формування лінгвометодичної компетентності відбувається на основі гетерохронного характеру взаємодії соціокультурного середовища, освітнього простору ЗВО, урахування етапів професійного розвитку майбутніх спеціалістів, особистісних детермінант.

Система формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов визначається як цілісна, упорядкована та взаємозумовлена сукупність компонентів (цільовий, суб'єкт-об'єктний, середовищний, змістовий і технологічний), що взаємодіють між собою за рахунок імпліцитного функціонування компонентів, які стимулюють взаємопроникнення компонентних взаємозв'язків та забезпечують виконання ними низки гетерохронних функцій.

Технологічний концепт містить напрями реалізації системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки. Технологічний супровід репрезентує комплекс традиційних та інноваційних особистісно зорієнтованих педагогічних технологій у єдності форм, методів та засобів їх реалізації, що активізують та інтенсифікують процес формування лінгвометодичної компетентності під час фахової підготовки, стимулюють процеси самопізнання та самореалізації.

Провідну ідею дослідження втілено в **загальній гіпотезі**, яка ґрунтується на припущенні, що формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов буде ефективнішим за умови наукового обґрунтування, теоретичної й методичної розробки та організації як педагогічної системи.

Загальну гіпотезу деталізовано в **часткових гіпотезах**, зміст яких полягає в припущенні, що система формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки набуде ефективності в сукупності таких компонентів:

- *цільового*, що визначає провідну мету, прогнозований результат системи, завдання та принципи;

- *суб'єкт-об'єктного*, який включає суб'єктів (викладачі ЗВО, які здійснюють фахову підготовку) та об'єктів (майбутні викладачі іноземних мов), які зорієнтовані на суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії в процесі фахової підготовки;

- *середовищного*, що віддзеркалює сукупність потенційних можливостей для формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, які ґрунтуються на трьох рівнях впливу та етапах професійного становлення особистості;

- *змістового*, який окреслює напрями модернізації змісту фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у контексті формування лінгвометодичної компетентності за рахунок потенціалу окремих дисциплін та завдань до педагогічної практики, розробки змісту спецкурсу та організації самостійної роботи;

- *технологічного*, який передбачає розробку технологічного супроводу процесу фахової підготовки через впровадження традиційних та інноваційних форм, методів, засобів й технологій, що застосовуються для роботи з майбутніми викладачами іноземних мов.

Методологічну основу дослідження становлять концептуальні положення теорії пізнання, філософії та психології про предметний характер людської діяльності; теорії особистості та її розвитку в процесі навчання й виховання; діяльнісний підхід до розвитку особистості, що характеризує й визначає умови формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов; системний підхід до організації освітнього процесу; фундаментальні положення теорії та методики навчання іноземних мов, теоретико-методичні засади підтримки освітнього процесу; основні положення законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»).

Теоретичну основу дослідження становлять: наукові положення філософії освіти (В. Андрущенко, Л. Ваховський, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, С. Савченко), професійної підготовки викладача в умовах ЗВО (Н. Бібік, Н. Волкова, І. Драч, І. Зязюн, В. Луговий, Н. Ничкало, О. Овчарук, С. Савченко) та в контексті фахової підготовки майбутніх викладачів у межах єдиного європейського освітнього простору (Л. Бондаренко, С. Вітвицька, О. Гура, І. Драч, Н. Мачинська); теоретико-методичні засади професійної підготовки викладачів іноземних мов (Н. Батечко, В. Баркасі, Я. Бельмаз, А. Заслужена, О. Копусь, О. Мархева, Л. Мітіна, С. Ніколаєва, О. Семеног, С. Шехавцова, А. Шишко, О. Щукін); положення особистісно зорієнтованого (Г. Балл, І. Бех, О. Дубасенюк, Е. Зеєр, М. Левшин, О. Ліннік, О. Матвієнко, О. Савченко, С. Шехавцова), системного (В. Докучаєва, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, В. Кушнір, Б. Ломов, В. Садовський, С. Харченко, Є. Хриков, Е. Юдін), компетентнісного (Е. Зеєр, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Хоружа, А. Хуторський), особистісно-діяльнісного (О. Бігич, М. Волошинова, М. Глазунов, М. Левшин, А. Плігін), аксіологічного (І. Бех,

С. Вітвицька, І. Зязюн, В. Сластьонін), акмеологічного (Б. Ананьєв, О. Бодальов, А. Деркач, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна), андрагогічного (О. Антонова, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, Н. Мирончук, С. Сисоєва), середовищного (М. Братко, О. Караман, Г. Коломосьць, Ю. Мануйлов, С. Савченко, Л. Сергєєва, С. Смолюк, Г. Удовіченко, В. Ясвін); психолого-педагогічні ідеї цілісного підходу до особистості як поліфункційної саморозвивальної системи (К. Абульханова-Славська, Г. Бізяєва, П. Гальперін, С. Рубінштейн, В. Шадриков); наукові засади визначення структури педагогічної діяльності та специфіки викладацького фаху (В. Андрущенко, І. Бех, Л. Ваховський, Н. Волкова, Н. Кузьміна, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Харченко); теоретичні засади методичної підготовки майбутніх викладачів-філологів та викладачів іноземних мов зокрема (В. Баркасі, А. Богущ, Л. Зєня, М. Князян, С. Ніколаєва, Л. Тишакова, І. Хижняк, С. Шехавцова), формування професійної компетентності викладача іноземної мови (Ю. Бандура, В. Баркасі, Н. Батечко, Я. Бельмаз, Ю. Гейко, О. Гура, М. Кокор, Т. Кокор, О. Матвієнко, М. Паталаха, О. Шен-друк), лінгвістичної (мовленнєвої) компетентності викладача іноземної мови (О. Волченко, Н. Грицик, І. Закір'янова, Т. Колодько, Т. Несвірська, С. Радул, В. Руденко, О. Усик, С. Шехавцова); методичної компетентності (М. Бедевели-ська, І. Івашнюва, Л. Мітіна, Л. Тишакова, І. Хижняк, А. Шишко), лінгвометодичної компетентності (О. Гарцов, О. Ішутіна, А. Нікітіна, Л. Овсієнко, Л. Симоненко, Н. Синичкіна, О. Фенцик, І. Хижняк); сучасні освітні технології фахової підготовки викладачів ЗВО та викладачів іноземних мов зокрема (Я. Абсалямова, О. Аніщенко, Н. Волкова, Н. Гарань, К. Гнезділова, О. Дубасенюк, Л. Лук'янова, О. Поздигун, Є. Полат, В. Руденко, Г. Селевко, О. Сипченко, С. Сисоєва, С. Харченко, Л. Черкашина, С. Шехавцова).

Відповідно до мети та завдань дослідження використано комплекс **методів**: *теоретичні* – порівняльний та системний аналіз філософської, психолого-педагогічної, філологічної та навчально-методичної літератури для з'ясування ступеня розробленості проблеми дослідження, вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, обґрунтування понятійного апарату; аналіз, синтез та узагальнення наукових положень для визначення теоретичних і методичних засад дослідження та його концептуальних ідей; моделювання – для розробки моделі системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки; *емпіричні* – опитування, анкетування, тестування, спостереження, бесіди, педагогічний моніторинг для відстеження динаміки рівня сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов; педагогічний експеримент для перевірки

ефективності розробленої системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов; *методи математичної статистики* для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних і визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено з 2017 до 2021 рр. на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Херсонського державного університету, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. В експериментальному дослідженні взяли участь 406 магістрантів: 213 осіб (станом на 2018 рік) і 193 особи (станом на 2019 рік) та 63 викладачі ЗВО.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше*:

- обґрунтовано теоретичні та методичні засади системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки, яка містить цільовий, суб'єкт-об'єктний, середовищний, змістовий та технологічний компоненти;

- уведено до наукового обігу поняття «лінгвометодична компетентність майбутнього викладача іноземної мови»;

- змодельовано, обґрунтовано та розроблено систему формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів у процесі фахової підготовки;

- визначено та схарактеризовано компоненти лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, критерії (особистісно-мотиваційний, професійно-діяльнісний, інтегративно-творчий) та рівні її сформованості (елементарний, репродуктивний, реконструктивний, креативний);

удосконалено: технологічний супровід фахової професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, що складається з традиційних та інноваційних форм, методів, засобів та технологій; зміст та типологію завдань до практичних занять, самостійної та науково-дослідної роботи, педагогічної практики з орієнтацією на компетентнісні засади формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх спеціалістів;

набули подальшого розвитку: теоретичні засади професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов; трактування базових понять (компетентність, компетенція, лінгвометодична компетентність); ідеї особистісно зорієнтованого, системного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного, аксіологічного, акмеологічного, андрагогічного, середовищного

підходів у рамках досліджуваної проблеми; теоретичні положення щодо вдосконалення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Результати дослідження можуть бути **використані** в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у закладах вищої освіти, самоосвітньої діяльності майбутніх викладачів іноземних мов, підвищення кваліфікації майбутніх викладачів іноземних мов; у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти; під час розробки навчально-методичного забезпечення обов'язкових та вибірових освітніх компонентів освітніх програм у галузі 035.041 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Мова і література (англійська); 035.043 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Мова і література (німецька); 035.055 Філологія. Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька; Мова і література (французька); 035.065 Філологія. Східні мови та літератури (переклад включно), перша – китайська. Мова і література (китайська); 014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська); 014.02 Середня освіта. Мова і література (німецька); 014.02 Середня освіта. Мова і література (французька); 014.02 Середня освіта. Мова і література (китайська) та ін.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка про впровадження № 1/108 від 08.02.2021), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (довідка про впровадження № 672A12 від 11.02.2021), Херсонського державного університету (довідка про впровадження № 01-32/195 від 11.02.2021), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка про впровадження № 68-21-06 від 10.02.2021), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка про впровадження № 538 від 04.02.2021), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка про впровадження № 302/01-65/02 від 04.02.2021).

Особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає в розкритті сутності та специфіки моделі освітнього середовища для фахової підготовки викладачів іноземних мов (у співавторстві з С. Харченком, Н. Білик, С. Сечко); висвітленні загальнотеоретичних засад оформлення лінгвометодичного портфолію з педагогічної практики (у співавторстві з Т. Недаймовою).

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – «Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions» (Дубаї, ОАЕ, 2017), «Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного

розвитку вчителів іноземних мов» (Ніжин, 2018), «Потенціал сучасної науки» (Київ, 2018), «Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології» (Львів, 2018), «Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах» (Київ, 2019), «Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті» (Харків, 2019), «Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2019), «Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика» (Київ, 2019), «Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії» (Харків, 2019), «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (Суми, 2019), «Problems of Implementation of Science into Practice» (Осло, Норвегія, 2020), «Actual problems of Science and Practice» (Стокгольм, Швеція, 2020), «Theory, science and practice» (Токіо, Японія, 2020), «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (Київ, 2020), «Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2020), «Сучасна педагогіка та психологія: методологія теорія і практика» (Київ, 2020); *Всеукраїнських* – «Ключові проблеми сучасної германської та романської філології» (Полтава, 2018), «Лінгвістичні обрії XXI сторіччя» (Херсон, 2019); обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки, романо-германської філології та східних мов ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Староільськ).

Публікації. Основні положення й результати дисертації висвітлено в 43 опублікованих працях, з них 41 – одноосібна, зокрема: 1 монографія, 23 статті в фахових виданнях, з яких 6 у наукових виданнях, включених до міжнародних науко метричних баз, та зарубіжних періодичних виданнях.

Кандидатська дисертація на тему «Формування професійних якостей в майбутніх викладачів іноземних мов засобами навчально-ігрової діяльності» за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» захищена в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка у 2014 році. У тексті докторської дисертації матеріали кандидатської дисертації не використовуються.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (632 позиції), з яких 74 іноземними мовами. Робота містить 28 таблиць, 25 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 610 сторінок, основний зміст дисертації становить 433 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, визначено концептуальну ідею, гіпотезу, схарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну

значущість отриманих результатів, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Лінгвометодична підготовка майбутніх викладачів іноземних мов у вимірах ретроспективного аналізу»** – представлено історико-педагогічний аналіз проблеми становлення професійної підготовки викладачів іноземних мов в українському науковому просторі, визначено вектори лінгвометодичної підготовки викладачів іноземних мов у сучасній системі вищої освіти України, схарактеризовано зарубіжний досвід впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

На основі узагальнень історичної літератури, сучасних наукових досліджень та методичних праць (В. Безлюдна, А. Долапчі, Т. Донська, В. Коваль, О. Мисечко, С. Ніколаєва, Л. Нікшикова, Н. Синичкіна, А. Уткін, А. Щукін та ін.) визначено, що еволюцію становлення професійної підготовки викладачів іноземних мов можна умовно представити у вигляді чотирьох періодів, що дають можливість простежити витoki зародження теоретичних та практичних засад формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Перший період – закладання основ для професійної підготовки викладачів іноземних мов (до XIII ст.) – започатковує базові професійні характеристики для викладача іноземної мови, який є еталоном моральності, ретранслятором культурних і педагогічних цінностей, що стали фундаментом для лінгвометодичної підготовки сучасних спеціалістів.

Другий період – зародження спеціалізованих фахових інституцій для професійної підготовки викладачів іноземних мов (XIV – XVIII ст.) – характеризується орієнтацією на підготовку спеціалістів, які піклувалися про різнобічний розвиток своїх підопічних, знайомили їх з історією, культурним та літературним надбанням країни, мова якої вивчається.

Третій період (XIX – XX ст.) – започаткування основ для компетентнісно зорієнтованого навчання в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. У першій частині цього періоду (перша половина XIX ст. – дореволюційна Україна) взірцем професійної підготовки визначено викладачів іноземної мови – словесників, які досконало володіли іноземною мовою. Процес фахової підготовки урізноманітнився навчальними дисциплінами, що враховували і мовленнєву (лінгвістичну), і педагогічну підготовку. Згодом становлення загальних предметних методик впливало і на розуміння значущості методики викладання іноземних мов, її важливості для загального професійного вдосконалення майбутнього спеціаліста. Друга частина третього періоду (XX ст.) започатковує фундамент для орієнтації на компетентнісно зорієнтоване навчання завдяки розробці професіограми, урахуванню

соціального запиту на викладачів іноземних мов, які мають володіти низкою необхідних для майбутнього спеціаліста характеристик, що повинні відображатися в процесі їхньої фахової підготовки. Але ізольованість країни, надмірне теоретиканство та спрямованість на формування радянської ідеології значно гальмують цей процес.

Четвертий період (кінець XX – початок XXI ст.) – започаткування ступеневої освіти, орієнтації на демократизацію та глобалізацію в процесі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. Упроваджена в цей час ступенева освіта розширила перспективи філолого-педагогічної освіти, що триває впродовж життя, та створила передумови для її орієнтації на євроінтеграцію, яка змінила суспільний статус та ставлення до фахівця. Започатковані глобалізаційні процеси сприяли орієнтації на розвинені країни світу та використанню їхнього ефективного досвіду викладання іноземних мов у межах багатомовності й мультикультуралізму.

Результати дослідження історико-педагогічних аспектів становлення професійної підготовки викладачів іноземних мов дозволяють установити закономірність цього процесу, зумовлену статусом іноземної мови в Україні, а також новими вимогами до сучасної лінгвометодичної підготовки викладачів іноземних мов у процесі їхньої фахової підготовки.

Аналіз фундаментальних наукових праць щодо підготовки майбутніх філологів у рамках компетентнісного підходу (Л. Бабенко, Л. Зеня, Л. Морська, М. Пентилук, О. Семенов, Т. Симоненко, В. Шуляр) засвідчив, що система фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов спонукає до наповнення традиційних форм та методів навчання особистісно зорієнтованими технологіями, практично спрямованим, гуманістичним змістом із орієнтацією на запланований результат із використанням дієвих та креативно-технологічних форм і методів.

Аналіз досліджень в аспекті формування лінгвометодичної компетентності засвідчив увагу науковців до формування професійних компетенцій, які розглядають професію викладача іноземних мов як унікальну фахово зорієнтовану одиницю, яка має свою ідентичність та потребує особливої підготовки під час навчання у ЗВО: професійна компетентність (Ю. Бандура, В. Баркасі, Ю. Запорожцева, С. Іць, В. Калінін, Г. Мельниченко, О. Пахомова, М. Сідун, І. Халимон та ін.); ключова компетентність (А. Гордійчук); соціокультурна компетентність (І. Закір'янова, Т. Колодько, О. Усик, С. Шехавцова та ін.); міжкультурна компетентність (С. Радул), загальнокультурна (Т. Несвірська); культурологічна (Н. Грицик); комунікативна (О. Волченко); професійно-комунікативна (В. Руденко). Наукові розвідки, які розкривають проблеми формування компетентностей, за своєю суттю стосуються і мовленнєвого (лінгвістичного), і методичного компонентів у єдності: формування педагогічної май-

стерності (М. Бедевельська), педагогічної компетентності (А. Шишко), методичної компетентності (А. Маслюк), технологічної компетентності (Л. Тишакова), мовно-методичної компетентності (О. Божок). За результатами узагальнення наукових праць визначено, що процес формування зазначених компетентностей організується під час: предметно-педагогічної взаємодії на засадах нормативно-регламентованих і творчих компонентів; стимуляції професійної рефлексії та суб'єкт-суб'єктної взаємодії як ознак особистісно зорієнтованого навчання.

Матеріали загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, стратегії розвитку освіти в Україні та проєктів за ініціативи Британської ради в Україні («Англійська мова для університетів», «Післядипломна освіта вчителів англійської мови», «Шкільний учитель нового покоління») увиразнюють тенденції щодо використання компетентнісно зорієнтованого підходу у фаховій підготовці майбутніх учителів іноземних мов, шляхів неперервного процесу професійного розвитку вчителів іноземних мов, підвищення професійної компетентності викладачів іноземних мов, які працюють зі студентами різних спеціальностей у ЗВО, особливостей вивчення іноземної мови студентами різних спеціальностей у процесі їхньої фахової підготовки. Результати аналізу визначають орієнтири для підвищення ефективності професійної діяльності викладачів іноземних мов, які сьогодні працюють у ЗВО; урахування ціннісно-смыслових та мотиваційних якостей у підготовці майбутніх спеціалістів; спрямованості на самовдосконалення та самореалізацію, інтеграційний та творчий характер професійно-педагогічної діяльності, практичні засади фахової підготовки; орієнтації на освітні цілі в процесі фахової підготовки студентів різних спеціальностей. На жаль, результати проєктної роботи не охоплювали питання формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов під час їхньої фахової підготовки у ЗВО.

Вивчення досвіду розвинених країн зарубіжжя дав можливість визначити шляхи впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки викладачів іноземних мов. На основі узагальнення наукових праць (Н. Авшенюк, О. Авксентьева, В. Базова, В. Базуріна, Н. Батечко, Я. Бельмаз, І. Білецька, Т. Гарбуз, Т. Григор'єва, Т. Десятов, Л. Дяченко, І. Задорожна, А. Заслужена, Ю. Кіщенко, М. Кокор, Т. Кристопчук, О. Мархева,, І. Пасинкова, Є. Процько, М. Раковська, І. Сілютіна, А. Ушаков та ін.) встановлено, що рефлексивність освітнього процесу, його діяльнісна та міждисциплінарна спрямованість, поєднання наукової та практичної діяльності, розвиток критичного мислення відкривають широкі можливості для формування професійних компетентностей під час вивчення дисциплін різних циклів. Аналіз робіт щодо формування викладацької компетентності зумовлює висновок щодо необхідності врахування студентоцентрованого підходу в підготовці майбутніх спеціалістів,

залучення студентів до дослідницької та практико-перетворювальної діяльності; планування індивідуальних траєкторій професійного розвитку за рахунок активного й кооперативного характеру навчання. За результатами аналізу визначено, що форми, методи та технології роботи мають орієнтуватися на те, що майбутнім викладачам іноземних мов буде потрібно (*student's needs*) під час виконання професійних обов'язків.

Перспектива впровадження компетентнісної моделі в процес підготовки майбутніх викладачів іноземних мов в Україні надасть можливість вирішити протиріччя, що склалися між сучасним станом підготовки спеціалістів та вимогами до них на ринку праці. Варіативний досвід упровадження компетентнісного підходу в процес підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у зарубіжних країнах світу дає можливість незаперечному потенціалу вітчизняної системи фахової підготовки визначити вектори запозичення інноваційного зарубіжного досвіду з урахуванням культурної специфіки та національної ментальності.

У другому розділі – **«Теоретичні і методичні засади лінгвометодичної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов»** – обґрунтовано сутність, зміст і структуру лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, визначено потенціал навчальних дисциплін у контексті формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов на засадах реалізації компетентнісного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Визначено, що становлення терміна «компетентність» умовно можна розділити на три етапи. Перший етап (1960 – 1970 рр.) – це початок його використання в освітніх контекстах. Другий етап (1970 – 1990 рр.) характеризується застосуванням цього терміна в управлінні, навчанні, теорії й практиці навчання мови. На цьому етапі компетентність розглядається із її підструктурними компонентами. Третій етап (з 1990 р.) визначається впливом глобалізаційних процесів, коли це поняття стає предметом загального аналізу. У цей період виділяється в окрему категорію поняття «педагогічна компетентність», що значно розширило уявлення про сутність поняття «лінгвометодична компетентність», розкрило його соціально значущий складник.

Результати аналізу категорій «компетентність» та «компетенція» в ракурсі фахової підготовки майбутніх спеціалістів (Н. Бібік, І. Драч, І. Зимня, О. Локшина, В. Луговий, О. Пометун, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, А. Хуторський) дали можливість дійти висновку, що *компетентність* – це інтегрована здатність особистості, яка набута в процесі навчання, ґрунтується на професійних якостях, знаннях, уміннях, навичках, досвіді та виявляється в той самий час, коли завдяки вмінню знаходити зв'язок між ситуацією та знаннями

автоматично приймаються адекватні рішення щодо нагальної проблеми з урахуванням особистісного до неї (ситуації) ставлення; а *компетенція* – це сукупність вимог до знань, умінь та навичок особистості, які забезпечуватимуть успішну діяльність у певній сфері.

Аналіз методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти дав можливість підкреслити інтегральний характер компетентності, яку можливо сформувати в процесі навчання та/або професійної діяльності. Звертаючись до діяльнісного характеру компетентності, встановлено, що вона виявляється у здатності виконувати професійну діяльність на когнітивному, операційному, аксіологічному та мотиваційному рівнях (І. Драч, Н. Кобзар, А. Линенко, Л. Мітіна, В. Сластьонін, А. Шишко та ін.).

Професійна компетентність педагога, відповідно до позиції І. Драч, розуміється як здатність до виконання діяльності на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, цінностей і значущих особистісних якостей.. Аналіз наукових джерел указує на факт розгляду професійної компетентності як сукупності інших ключових / фахових компетентностей, що забезпечують становлення професійної компетентності як цілісної та інтегративної особистісної характеристики фахівця. Складниками професійної компетентності викладача іноземної мови визначено: лінгвістичну (мовленнєву) компетентність, що є здатністю оперувати системою мови в процесі мовленнєвої діяльності (В. Зінченко, Л. Овсієнко); методичну компетентність – усвідомлена здатність якісно реалізовувати методичну роботу (дидактичну, виховну, організаційно-управлінську), виявляти самостійність мислення, свідоме й відповідальне ставлення до результатів своєї професійної діяльності (С. Івашньова).

У полінауковій системі мовної освіти відзначається деяка синонімічність використання термінів «лінгводидактика», «методика» та «лінгвометодика» (А. Богуш, О. Ішутіна, О. Копусь, А. Нікітіна, Н. Остапенко, О. Фенцик, І. Хижняк та ін.). У межах проблеми досліджено специфіку цих понять та встановлено, що *лінгводидактику* розуміють як загальну теорію навчання мов, *методику* як науку, що характеризує сам процес вивчення мови, а *лінгвометодика* орієнтується в питаннях викладання конкретної мови, урахуовуючи її специфіку. Зважаючи на взаємозв'язок означених термінів, у дослідженні узагальнено досвід формування понятійних векторів.

Відповідно до наукових розвідок про визначення сутності лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів (Н. Остапенко), фахової дидактичної компетентності майбутнього магістра-філолога (українська філологія) (О. Купусь), лінгвометодичної компетентності вчителя-філолога (О. Ішутіна), лінгвометодичної компетентності вчителя (Н. Синичкіна,

І. Хижняк) *лінгвометодична компетентність майбутнього викладача іноземної мови* визначена як інтегрована здатність особистості продуктивно здійснювати професійно-педагогічну діяльність на основі сукупності лінгвістичних знань про систему мови, оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності, володіння методикою викладання іноземної мови у ЗВО.

Урахування специфіки гностично-проектувальної, комунікативно-організаторської, діагностико-корекційної, мотиваційно-розвивальної та рефлексивної функцій досліджуваного феномену дало можливість виділити зміст лінгвометодичної компетентності, який розкрито через здатність до мовленнєвої, методичної й науково-дослідницької діяльності. Так, здатність до мовленнєвої діяльності викладача іноземної мови розкриваємо через спроможність використовувати лінгвістичну галузь знань задля її застосування в професійно-практичній діяльності як викладача іноземної мови. Методична діяльність віддзеркалює спроможність ефективно здійснювати професійно-педагогічну діяльність (викладання іноземної мови) у закладі вищої освіти, потяг до самовдосконалення та саморозвитку самого викладача іноземної мови; науково-дослідницька – пов'язана із плануванням, обґрунтуванням та впровадженням результатів експериментально-дослідної роботи, визначенням понятійного апарату, добором ефективних методів наукового пошуку для дослідження мовного або лінгвометодичного явища, умінням якісно та кількісно аналізувати отримані результати й оформлювати їх у висновки та доцільні лінгвометодичні рекомендації.

Структуру лінгвометодичної компетентності майбутнього викладача іноземної мови розкриваємо через такі складники: *мотиваційно-ціннісний* (система мотивів, нахилів, інтересів, освітніх потреб, ціннісних орієнтацій, що необхідні викладачу іноземної мови для здійснення професійно-педагогічної діяльності), *діяльнісно-професійний* (фахові знання про систему мови та про методику її викладання, що поєднані з операційно-діяльнісною здатністю до практичного їх застосування в процесі виконання професійних дій) та *рефлексивно-творчий* (здатність до творчої самореалізації під час професійно-практичної діяльності та до педагогічної рефлексії).

Контент-аналіз ОПП і робочих програм, за якими здійснюється підготовка майбутніх викладачів іноземних мов, установив їхній значний потенціал та відповідні широкі можливості щодо формування лінгвометодичної компетентності в процесі фахової підготовки. За умови мобілізації ресурсів циклів загальної, професійної та практичної підготовки можливо встановити і зміцнити міждисциплінарні теоретичні зв'язки та практичні вміння для формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

Гуманітарна підготовка озброює майбутніх викладачів теоретико-методологічними знаннями, які дають можливість зрозуміти специфіку соціального професійно-посадового статусу викладача іноземної мови; визначити аксіологічні засади майбутньої професійної діяльності та схарактеризувати шляхи для його самореалізації. У разі підкреслення аксіологічної значущості професії, розкриття можливостей для з'ясування індивідуальних траєкторій для науково-творчої самореалізації за рахунок розвитку культури мислення та стимуляції до дискусійного характеру виконання завдань процес формування лінгвометодичної компетентності набуде цілеспрямованого змісту.

Фундаментальна підготовка майбутніх викладачів іноземних мов орієнтована розв'язувати завдання й проблеми в галузі лінгвістики, мовознавства та літературознавства, саме тому потенціал цієї підготовки дає можливість на основі знань про систему мови наповнити її практико-орієнтованим змістом під час розв'язання професійно-педагогічних завдань.

Психолого-педагогічна підготовка характеризується тим, що магістранти формують здатність до самостійного проектування навчальних дисциплін за фахом, добору до них необхідного змістового наповнення та розробки найбільш ефективних методик навчання іноземних мов. Визначено можливі шляхи вдосконалення фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, необхідність урахування особливостей вибраного профілю, орієнтованості на практичну спрямованість отриманих знань.

Представлений потенціал науково-предметної та практичної підготовки пов'язує теоретичні знання із науково-дослідницькою діяльністю майбутніх викладачів іноземних мов, залучивши їх до активної взаємодії та співпраці із професорсько-викладацьким складом. Під час практичної підготовки забезпечується можливість інтегруватися у квазіпрофесійне середовище, яке слугує базою для реалізації індивідуальних проєкцій для творчо-професійної самореалізації майбутніх спеціалістів.

У третьому розділі – **«Обґрунтування та розробка системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки»** – представлено теоретичне обґрунтування та розробка системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

З урахуванням позицій системного підходу (В. Докучаєва, Т. Ільїна, Н. Кузьміна, В. Кушнір, Б. Ломов, В. Садовський, С. Харченко, Є. Хриков, Е. Юдін та ін.), систему формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів у процесі фахової підготовки визначаємо як цілісний

механізм, у межах якого взаємодіють взаємопов'язані компоненти, що цілеспрямовано впливають на підвищення рівня сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки. Динамічність системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів забезпечується імпліцитним функціонуванням її компонентів, які стимулюють взаємопроникнення компонентних взаємозв'язків та забезпечують виконання ними низки гетерохронних функцій.

Спираючись на дослідження В. Волкової, В. Докучаєвої, Б. Кузьменко, В. Кушнір, С. Харченка та ін., визначено ознаки педагогічної системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, яка має бути цілісною, цілеспрямованою, структурною, інтегративною, інформаційною та динамічною.

Система формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов становить цілісність взаємодіючих і взаємодоповнювальних компонентів (цільового, суб'єкт-об'єктного, середовищного, змістового та технологічного), що були інтегровані в процес фахової підготовки та підпорядковані меті професійної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. Модель системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки представлено на рис. 1.

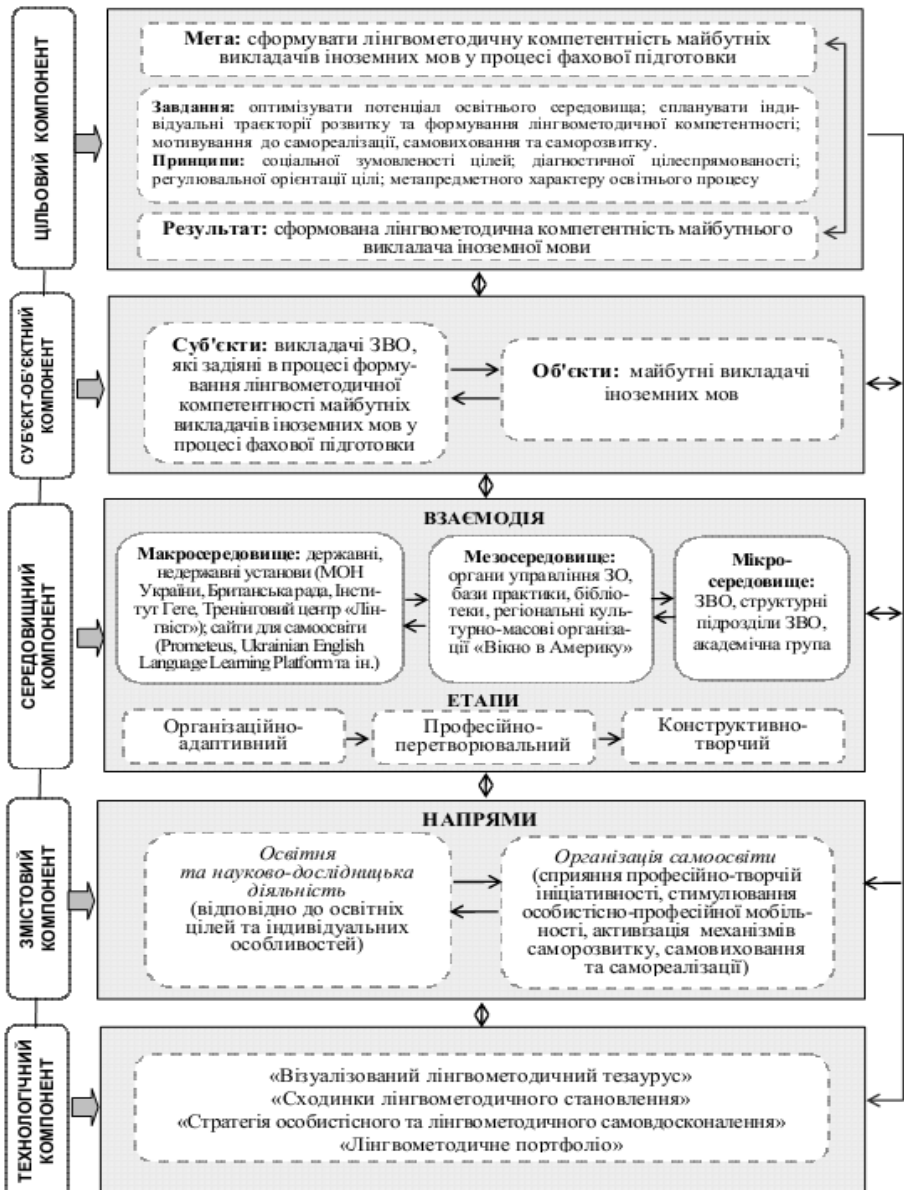

Рис. 1. Модель системи формування лінгвометодичної компетентності в

майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки

Цільовий компонент визначає провідну мету, яка є системоутворювальним чинником, що знаходить своє втілення в результаті – формуванні лінгвометодичної компетентності, що виявляється в здатності особистості продуктивно здійснювати професійно-педагогічну діяльність на основі сукупності лінгвістичних знань про систему мови, оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності, володіння методикою викладання іноземної мови у ЗВО.

Досягнення результату конкретизовано в завданнях (оптимізація сприятливого освітнього середовища у ЗВО для підготовки майбутніх викладачів іноземних мов до професійно-педагогічної діяльності на основі сукупності знань про систему мови та оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності; убезпечення колаборації сукупності теоретичних знань та практичних умінь і навичок у контексті формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки; організація й упровадження квазіпрофесійної діяльності, результатом якої є побудова індивідуальної траєкторії розвитку та формування лінгвометодичної компетентності; організація роботи, спрямованої на створення міцної мотивації до професійно-педагогічної самореалізації, самовиховання та саморозвитку.

Цільовий складник розкриває специфічні принципи (адаптовані за С. Харченком). Принцип *соціальної зумовленості цілей професійно-педагогічної освіти* визначає необхідність урахувати, з одного боку, сучасні соціально-економічні вимоги держави до викладачів іноземних мов, а з іншого – освітні потреби здобувачів вищої освіти, які розуміють необхідність адаптуватися до сьогоденних реалій, формувати компетентності, що допоможуть ефективно самореалізуватися в професії. Принцип *регульованої орієнтації цілі* враховує, що мета фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов має стати головним орієнтиром у системі фахової підготовки, якщо буде здійснювати свою регуляційну функцію як результат освіти. Принцип *діагностичної цілеспрямованості* пов'язано з тим, що кінцевий результат має стати ефективним моніторинговим інструментарієм у процесі формування лінгвометодичної компетентності, результативним показником наприкінці фахової підготовки у ЗВО. До названих принципів додано принцип *метапредметного характеру формування лінгвометодичної компетентності в процесі фахової підготовки*, відповідно до якого фахова підготовка майбутніх викладачів іноземних мов має орієнтувати їх на використання потенціалу лінгвістичних знань про систему мови та оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності задля продуктивного здійснення професійно-педагогічної діяльності.

Суб'єкт-об'єктний компонент представлено суб'єктами, які задіяні в процесі формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів

іноземних мов у процесі фахової підготовки, та об'єктами педагогічної системи (майбутні викладачі іноземних мов), стосунки між якими мають суб'єкт-суб'єктний характер. У межах відносин суб'єкти педагогічної системи усвідомлюють важливість формування лінгвометодичної компетентності, орієнтовані на саморозвиток, самовдосконалення, творчість, кооперацію з усіма учасниками освітнього процесу та володіють навичками роботи з цифровими технологіями. Об'єкти системи формування лінгвометодичної компетентності орієнтовані на формування ціннісно-сміслових установок щодо майбутньої професійної діяльності (осмислення цінностей, які проєктуються в контексті фахової підготовки, здатність знайти соціальні та особистісно значущі ціннісно-сміслові орієнтації); на саморозвиток, самовиховання та самореалізацію (самовдосконалення себе як майбутнього спеціаліста з позиції активізації внутрішніх мотивів та смислів, особистісного досвіду, спрямованість на саморефлексію та активність під час виконання завдань фахової підготовки); на соціальну активність (готовність до усвідомленої, інтенсивної, самодетермінованої діяльності, яка спрямована на вдосконалення себе відповідно до особистих освітніх цілей та завдань соціального розвитку).

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія відбувається за умови активного включення всіх учасників освітнього процесу в кооперацію й виконання певних дій при прийнятті рішень на різних етапах організації взаємодії; ініціативи щодо формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов; визнання особистості кожного із суб'єктів взаємодії, прийняття їхньої думки, інтересів, особливостей, прагнень, перспектив особистісного й професійного зростання.

Середовищний компонент віддзеркалює сукупність умов в освітньому середовищі ЗВО, які сприяють формуванню лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів та забезпечують здатність взаємодіяти з: макросередовищем (підрозділи державних установ, що регламентують освітній процес та процес фахової підготовки викладачів іноземних мов на державному рівні; недержавні установи, які долучені до фахової підготовки викладачів іноземних мов; сайти для дистанційної самоосвіти, зорієнтовані на підготовку майбутніх викладачів іноземних мов; міжнародні програми та грантові можливості для майбутніх викладачів іноземних мов), мезосередовищем (місцеві органи управління освітою; бази практики, з якими співпрацює ЗВО; бібліотеки різного рівня та регіональні культурно-масові організації) та мікросередовищем, у якому відбувається процес фахової підготовки та на базі якого створюється освітнє середовище з необхідними умовами, що забезпечують взаємодію всіх компонентів системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов та досягнення мети.

Процес фахової підготовки дає можливість створити відповідне освітнє середовище, яке буде враховувати етапи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов: *організаційно-адаптивний етап* (орієнтовано на формування багатоаспектного образу викладача іноземної мови зі сформованою лінгвометодичною компетентністю), *професійно-перетворювальний етап* (спрямовано на активізацію та формування професійно-особистісної позиції майбутніх викладачів іноземних мов у контексті формування лінгвометодичної компетентності), *конструктивно-творчий етап* (вироблення власного стилю професійної поведінки в процесі виконання професійно-педагогічної діяльності).

Змістовий компонент системи детерміновано і соціальним замовленням з боку суспільства на викладачів іноземних мов зі сформованою лінгвометодичною компетентністю, і відповідними вимогами до оптимізації змісту з позиції відповідних методологічних підходів. Середовищний підхід (М. Братко, О. Караман, Г. Коломоєць, Ю. Мануйлов, С. Савченко, Л. Сергєєва, С. Смолук, Г. Удовиченко) зумовлює врахування низки умов у змодельованому освітньому середовищі шляхом залучення відповідних соціальних інституцій для того, щоб когерентувати їхній потенціал для конструювання адаптованого змісту, орієнтованого на формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі їхньої фахової підготовки. Відповідно до положень компетентнісного підходу (Е. Зеєр, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, Дж. Равен, Л. Хоружа, А. Хуторський) процес фахової підготовки наповнено професійно зорієнтованим змістом, що сприяє формуванню здатності вирішувати професійно-педагогічні завдання. Деталізація змісту із орієнтацією на *особистісно-діяльнісний підхід* (О. Бігич, М. Волошинова, М. Глазунов, М. Левшин, А. Плігін) визначив шляхи для побудови освітнього середовища, що враховує особистісний досвід за рахунок плідної взаємодії учасників освітнього процесу, у якому стимулюються самопроцеси для професійно-особистісного саморозвитку у квазіпрофесійній діяльності. *Аксіологічний підхід* (І. Бех, С. Вітвицька, І. Зязюн, В. Сластьонін) дає можливість оптимізувати зміст системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів завдяки усвідомленню внутрішніх ціннісних установок щодо професійної самореалізації для пошуку соціальної значущості майбутньої професійної діяльності.

У межах науково-дослідної роботи оптимізовано зміст формування лінгвометодичної компетентності в напрямках: розширення кругозору щодо лінгвометодичної компетентності викладача іноземної мови; сприяння професійно-педагогічній усвідомленості й генеруванню професійно-творчої ініціативи; стимулювання особистісно-професійної мобільності та активізації

механізмів саморозвитку, самовиховання й самореалізації; ідентифікації себе як викладача іноземної мови зі сформованою лінгвометодичною компетентністю; оцінки різних лінгвістичних явищ задля вирішення певних професійно-педагогічних завдань.

Зміст процесу формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов містить такі напрями, як: організація освітньої та науково-дослідницької діяльності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки (відповідно до освітніх цілей та індивідуальних особливостей); організація самоосвіти майбутніх викладачів іноземних мов (стимуляція до професійно-творчої ініціативності, особистісно-професійної мобільності та активізація механізмів саморозвитку, самовиховання та самореалізації).

Технологічний компонент системи визначається технологічним супроводом, який дозволяє спланувати процес фахової підготовки на засадах його індивідуалізації, варіативності, самоосвіти, самовиховання та самореалізації в контексті формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов. Своєрідність технологічного супроводу реалізується синтезом колективної, групової, індивідуальної роботи та наставництва. Технологічний супровід сплановано на засадах інтеграції тріади лінгвістичного, методичного та наукового начал, що виводить процес фахової підготовки в професійно-творчу площину.

Технологічний супровід представлено єдністю збагачених традиційних форм, методів і технологій, що орієнтовані на формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов.

«Візуалізований лінгвометодичний тезаурус» репрезентує технологію радіанної візуалізації або структурування інформації в професійно-творчий спосіб за рахунок цифрових технологій.

«Сходінки лінгвометодичного становлення» – це технологія організації професійно-творчої діяльності за алгоритмом: «Мета», «Ресурси», «Рішення» «Обґрунтування», «Рефлексія». Зміст технології конкретизовано розробленим алгоритмом, що ініціює індивідуалізоване навчально-практичне становлення майбутніх викладачів іноземних мов, активізує інтерес до майбутньої професійної діяльності, сприяє проникненню в суть досліджуваних процесів та явищ, ініціює генерацію креативних ідей та сприяє народженню продуктів професійно-творчої діяльності.

Розвиток системи уявлень майбутніх викладачів іноземних мов про свою професійну особистість, визначення власних освітніх цілей, цінностей, смислів стосовно майбутньої педагогічної діяльності здійснювались у рамках тренінгу «Стратегія особистісного та лінгвометодичного самовдосконалення». Тренінг стимулює до дії внутрішні особистісні механізми, що мають на меті

мобілізувати внутрішні ресурси задля формування лінгвометодичної компетентності в процесі роботи над: особистісним, професійним і творчо-діяльнісним блоком.

Індивідуальні траєкторії щодо формування лінгвометодичної компетентності, спрямованість на компетентнісно зорієнтовану діяльність майбутнього викладача іноземної мови реалізуються в процесі роботи над «*Лінгвометодичним портфоліо*». Робота над портфоліо активізує професійно-творче становлення та самовираження майбутніх викладачів іноземних мов за індивідуальними траєкторіями і становить набір досягнень, що були накопичені в процесі формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов під час їхньої фахової підготовки.

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов»** – конкретизовано хід та процедуру експериментально-дослідної роботи; обґрунтовано критеріально-діагностичну базу дослідження; представлено аналіз та узагальнення результатів педагогічного експерименту.

Експериментально-дослідна робота проводилась на базі ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ), Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Херсонського державного університету, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка на спеціальностях 035.041 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Мова і література (англійська); 035.043 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Мова і література (німецька); 035.055 Філологія. Романські мови та літератури (переклад включно), перша – французька; Мова і література (французька); 035.065 Філологія. Східні мови та літератури (переклад включно), перша – китайська. Мова і література (китайська); 014.02 Середня освіта. Мова і література (англійська); 014.02 Середня освіта. Мова і література (німецька); 014.02 Середня освіта. Мова і література (французька); 014.02 Середня освіта. Мова і література (китайська). Експериментальна робота мала поетапний характер і здійснювалась у протягом 2018 – 2021 н. р., починаючи з 1 курсу (2018/2019 н. р.).

Систему формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов реалізовано протягом трьох етапів.

На *організаційного-адаптивного етапі* оптимізовано роботу щодо формування багатоаспектного образу викладача іноземної мови зі сформованою лінгвометодичною компетентністю. Упродовж традиційних аудиторних занять

з різних дисциплін та під час роботи з науковими керівниками, у процесі підготовки магістерських досліджень використано технологію «Сходинки лінгвометодичного становлення», яка представлена на цьому етапі кроками «Мета» (визначення напрямів для професійно-педагогічної самореалізації в процесі створення продуктів професійно-творчої діяльності відповідно до власних освітніх цілей та індивідуальних властивостей) та «Ресурси» (розглядалися шляхи досягнення поставленої мети; вектори вирішення поставлених завдань; ресурси для самореалізації; джерела, що будуть сприяти досягненню поставленої мети тощо). Поетапна реалізація зазначеної технології стимулювала магістрантів до обрання власних траєкторій професійного становлення та подальшого самовдосконалення з урахуванням особистих освітніх цілей та індивідуальних можливостей.

За підтримки технологічного супроводу оновлено зміст і тематику завдань для самостійного вивчення, зокрема за допомогою цифрових технологій (робота з електронними підручниками, каталогами, з онлайн-бібліотеками; самоконтроль за допомогою електронних тестів; пошук інформації в мережі Інтернет; відвідування вебінарів; створення вікі-есе тощо); удосконалено систему контролю та самоконтролю магістрантів (ведення рефлексивного щоденника, використання методу колективного оцінювання, методу проєктів, онлайн-тести та ін.); активізовано професійно-творчу спрямованість самостійної роботи майбутніх спеціалістів за рахунок збільшення кількості завдань практичного характеру (методичні розробки нетрадиційних занять, позааудиторних заходів, складання тестів, ребусів, кросвордів за вивченими темами, оформлення професійно спрямованих презентацій; створення «скарбнички цікавих ідей» до власних наукових досліджень тощо).

Для фіксації матеріалів та візуалізації отриманих знань, умінь та навичок використано технологію «Візуалізований лінгвометодичний тезаурус». У результаті майбутні викладачі іноземних мов набувають навичок роботи з відповідними сервісами для створення інтерактивних презентацій навчального призначення (Prezi, Glogster та ін.), посібників або брошур (Canva, Kotobee та ін.), ментальних та інтелект-карт, графічних схем, графіків, таблиць (Mindmap, XMind та ін.), лексичних або термінологічних карток (Quizlet, Cramberry та ін.); проведення тестування, опитування, вікторин (Socrative, Kahoot та ін.).

Під час роботи в межах тренінгу «Стратегія особистого та лінгвометодичного самовдосконалення» (особистісний блок) було визначено відповідності між вимогами суспільства до викладача іноземної мови та особистим рівнем сформованості лінгвометодичної компетентності; сформовано уявлення магістрантів про себе як майбутнього спеціаліста; проаналізовано індивідуальні якості та здібності, що будуть сприяти формуванню досліджуваного виду

компетентності. Під час творчих дискусій, роботи в групах за професійними інтересами та психологічних вправ розглянуто теми про рольовий репертуар та функційні обов'язки викладача іноземної мови.

Розвиткові індивідуальних траєкторій для формування лінгвометодичної компетентності викладача іноземної мови сприяла робота над «Лінгвометодичним портфоліо». Формат роботи конкретизовано факультативними інформаційно-методичними семінарами, індивідуальними консультаціями з науковими керівниками з питань реалізації авторських ідей, проєктів, задумів тощо; інтерактивними практикумами організації різноформатних науково-практичних, навчально-наукових, освітніх та культурно-просвітницьких заходів, що розширюють кругозір майбутніх викладачів іноземних мов щодо лінгвометодичних засад майбутньої професійної діяльності.

Протягом *професійно-перетворювального етапу* роботу було спрямовано на розвиток індивідуальних поведінкових механізмів з опорою на вже сформований професійний досвід, що зумовлюють професійно-особистісну позицію стосовно формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. Зміст навчальних дисциплін та робота наукових керівників відбувалась з урахуванням специфіки технології «Сходінки лінгвометодичного становлення» на кроках «Рішення» та «Обґрунтування», де було конкретизовано: вибір конкретних профілів для апробації продуктів професійно-творчої діяльності під час їхньої експериментальної перевірки магістрантами з опорою на освітні потреби та індивідуальні здібності; визначення своєрідності та специфічності обраного профілю професійно зорієнтованої діяльності; обґрунтування проблемного поля та шляхів вирішення поставлених завдань. Практична робота з майбутніми викладачами іноземних мов відбулася в рамках: мозкового штурму «Скринька методичних порад», педагогічної наради «Інноваційні форми та методи роботи у процесі викладання іноземних мов у ЗВО», круглого столу «Цифрові можливості сучасної лінгвометодики».

Теоретичні питання щодо вирішення професійно-педагогічних завдань з опорою на вже сформовану систему знань про мову та вмінь оперувати ними в процесі мовленнєвої діяльності було включено в додаткову тематику до дисциплін фахового циклу «Загальне мовознавство», «Жанрово-стильова своєрідність сучасних романів», «Комунікативні стратегії». У процесі вивчення спецкурсу «Лінгвометодична підготовка сучасного викладача іноземної мови» здобувачі вищої освіти набули знань, умінь та навичок щодо визначення особистісного потенціалу для успішної лінгвометодичної роботи у ЗВО, шляхів творчої самореалізації майбутніх викладачів у професійній діяльності, розробки особистих планів розвитку лінгвометодичної компетентності у процесі фахової підготовки,

використання технологій самодіагностики для визначення рівня сформованості лінгвометодичної компетентності викладача іноземної мови. Спецкурс сприяв підвищенню вмотивованості здобувачів за рахунок використання активних форм і методів роботи (діалоги, дискусії, кейс-метод, навчально-ігрова діяльність тощо).

Фіксація та візуалізація інформації, творче представлення результатів практичної роботи здійснювалися за допомогою адаптованої технології «Лінгвометодичний тезаурус», що перейшла в реконструктивний формат її виконання. Магістранти самі обирали форму подання необхідних матеріалів із самостійним обранням цифрових технологій для їх візуалізації, що відповідали окресленим цілям та завданням роботи. Майбутні викладачі іноземних мов урізноманітнили репрезентацію своїх досягнень за допомогою конструкторів сайтів (Edmodo, Zenler та ін.), відеозвітів (Screencast, Loom) тощо.

Розширення уявлення про особистість у професії з урахуванням освітніх цілей та індивідуальних особливостей для самореалізації магістрантів у майбутній професійній діяльності відбувалося під час роботи над другою частиною тренінгу «Стратегія особистого та лінгвометодичного самовдосконалення» (професійний блок). Завданням цього блоку тренінгу було розробити конкретну стратегію для формування лінгвометодичної компетентності у векторі, що найбільш відповідає цілям майбутніх викладачів іноземних мов. Упродовж тренінгу були апробовані вправи, що сприяли розвитку прийомів вербальної та невербальної комунікації та ініціюванню творчих проявів майбутніх спеціалістів, стимулювали до саморегуляції та самоаналізу.

Робота над «Лінгвометодичним портфоліо» перейшла в стадію особистісно зорієнтованої професійно-педагогічної діяльності в заходах, що були найбільш значущими для специфіки професійного становлення майбутніх викладачів іноземних мов: конференції, тренінги, тематичні зустрічі, олімпіади, конкурси, курси підвищення кваліфікації, вебінари, участь у роботі профільних кафедр, творчих об'єднань та клубів за професійними інтересами тощо.

Активізація процесу формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки впродовж третього (*конструктивно-творчого*) етапу відбулася за рахунок вироблення власного стилю професійної поведінки в процесі виконання професійно-педагогічної діяльності, де було створено умови для прояву лінгвометодичної компетентності викладача іноземної мови під час професійно-педагогічної діяльності.

У процесі реалізації творчо-діяльнісного блоку тренінгу «Стратегія особистого та лінгвометодичного самовдосконалення» було проведено імітаційну гру «Педагогічний подіум», мета якої – дослідити різні стилі педагогічної поведінки, створивши особистий конструкт поведінки викладача

іноземної мови зі сформованою лінгвометодичною компетентністю. У процесі гри було використано низку вправ: «Логічні послідовності», «Лінгвометодичні проєкції», «Методичні дискусії».

Використання технології «Лінгвометодичний тезаурус» вирізняється на цьому етапі креативним характером її виконання. Як звітні роботи були представлені: нестандартні презентації, інтерактивні брошури та плакати, відеозвіти, геолокаційні карти із шифруванням відвіданих заходів, вебквести та кросворди, ілюстровані оповідання, ментальні та інтелект-карти, онлайн-комікси тощо. Окрім цього, майбутні викладачі іноземних мов училися користуватися ресурсами, що допомагали їм для створення власних творчих продуктів: пошук аутентичних матеріалів (Edpuzzle, ISL Collective та ін.); перевірка співвідносності завдань відповідно до загальноєвропейських компетенцій володіння іноземними мовами (English Profile the CEFR for English, Text inspector CEFR); створення критеріїв та показників до завдань (Rubristar, Template), онлайн-коміксів (Wittycomics, Storyboard), кросвордів (My Crossword, Online Test Pad та ін.), вікі-гlossаріїв (Wikispaces, Zoho та ін.); проведення віалогів (Vialogues), створення ілюстрованих оповідань (Storybird, Storyboard та ін.), геолокаційних ігор, завдань із використанням віртуальної та доповненої реальності.

На заключному етапі технології «Сходинки лінгвометодичного становлення» в межах роботи над кроком «Рефлексія» створюються умови для усвідомлення власного стилю професійної поведінки під час виконання професійних функцій викладача іноземної мови, формування навичок рефлексії та самоаналізу. У процесі практики майбутні викладачі іноземних мов удосконалювали навички самоуправління, ефективної професійної взаємодії, виступали авторами та розробниками власних науково-дослідницьких проєктів. Реалізація технології відбувалася впродовж проходження педагогічної практики (асистентської), що передбачала апробацію професійно-творчих продуктів, розроблених для практичної частини магістерської роботи (навчально-методичне забезпечення авторських лекційних, практичних, семінарських занять, позанавчальних заходів або завдань для самостійної роботи в контексті досліджуваної проблеми); відбір форм, засобів, технологій, методів та/або прийомів роботи з навчальним матеріалом, з'ясування його специфічності; систематизацію шляхів упровадження компетентнісного підходу у процес підготовки фахівців різного профілю; підбиття підсумків роботи, визначення перспектив подальшого професійного становлення.

Роботу над «Лінгвометодичним портфоліо» було конкретизовано в таких формах: колекція дослідницьких робіт, що виконувались у процесі експериментальної роботи над магістерським дослідженням (творчі реферати, педагогічні есе, педагогічні етюди, професійно зорієнтовані глосарії, схеми,

таблиці, діаграми та ін.); звіти щодо відвідування професійно-педагогічних теоретичних проєктів (тематичні зустрічі, конкурси, лекторії тощо); сертифіковані документи, що підтверджують індивідуальні досягнення (грамоти, гранти, свідоцтва за результатами навчання за програмами додаткової освіти; копії сертифікатів про участь у конференціях; інформація про нагороди, дипломи, листи подяки; копії документів (свідоцтв) щодо участі в різних конкурсах, змаганнях, акціях; документальне підтвердження публікацій магістрантів у наукових виданнях тощо); відгуки педагогів, керівників різних рівнів, колег, рецензії на розробки магістранта, рекомендаційні листи; авторські розробки для педагогічної практики (обов'язкова звітна документація з педагогічної практики); сертифікати участі в олімпіадах, конференціях, навчальних семінарах, педагогічних майстер-класах тощо.

В експериментальному дослідженні брали участь 406 здобувачів вищої освіти. Серед них 203 особи – експериментальні групи (ЕГ 2018 р. – 106 магістрантів; 2019 р. – 97 магістрантів) та 203 особи – контрольні групи (КГ 2018 р. – 107 магістрантів; 2019 р. – 96 магістрантів).

Для моніторингу динаміки формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки було розроблено критеріально-рівневу базу дослідження, що представлена *особистісно-мотиваційним* критерієм (ступінь усвідомлення потреби в оволодінні лінгвометодичною компетентністю та необхідності її розвитку впродовж майбутньої професійної діяльності – наявність внутрішньої мотивації до професійної діяльності та самореалізації в ній; ціннісні орієнтації, потреба викладача іноземної мови в досягненні успіху); *професійно-діяльнісним* критерієм (рівень сформованості професійно-педагогічних знань викладача іноземної мови та їх діяльнісне застосування під час вирішення лінгвометодичних завдань – обсяг професійно-педагогічних знань, здатність до професійно-педагогічної діяльності, розвинені комунікативні вміння); *рефлексивно-творчим* критерієм (здатність до педагогічної рефлексії та проведення різних занять з іноземної мови на засадах компетентнісного підходу у ЗВО; здатність до професійно-творчої діяльності під час вирішення лінгвометодичних завдань (уміння приймати нестандартні творчі рішення; здатність до рефлексії).

На основі визначених критеріїв та показників сформованості лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов схарактеризовано рівні: *елементарний* (характеризується низьким рівнем сформованості лінгвометодичної компетентності здобувачів вищої освіти; професійно-педагогічна діяльність одноманітна та монотонна; магістранти вирішують лінгвометодичні завдання без прояву ініціативи та на низькому професійному рівні, низька культура спілкування), *репродуктивний* (вирізняється тим, що

майбутні викладачі іноземних мов мають стандартні знання, вміння та навички, виявляють стереотипність та шаблонність під час вирішення лінгвометодичних завдань, потребують контролю та заохочення, виявляють нейтральне ставлення до професійного саморозвитку, ситуативний прояв соціальної активності), *реконструктивний* (вільно та різнопланово демонструють лінгвометодичну компетентність на основі творчого підходу; мають аналітичний і системний характер мислення; використовують отриманий досвід та доповнюють його нестандартними професійними рішеннями для вирішення лінгвометодичних завдань; мають достатній рівень соціальної активності); *креативний* (характеризується високою результативністю під час професійно-педагогічної діяльності; професійною мобільністю в процесі вирішення лінгвометодичних завдань; здатністю генерувати креативні ідеї та приймати нестандартні творчі рішення; стійка мотивація до самореалізації та саморозвитку, що втілюється в активності в усіх сферах професійно-педагогічної діяльності).

Для визначення рівнів сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов до та після формуального експерименту використано контрольнo-діагностичний інструментарій, зокрема стандартні тести та методики: тест на мотивацію до успіху (за Т. Елерсом), методику «Діагностики реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (за С. Бубновим), методику для перевірки рівня комунікабельності (за В. Ряховським), діагностичну методику визначення вияву рефлексивності (за А. Карповим та В. Пономарьовою); адаптовані методики – тест «Оцінка потреб досягнення успіхів», тест «Креативність та творчий потенціал викладача іноземної мови» (адаптація матеріалів освітнього проєкту «Всеосвіта»); тести для оцінки обсягу професійно-педагогічних знань викладача іноземної мови та анкету «Здатність викладача іноземної мови до професійно-педагогічної діяльності».

Аналіз даних, отриманих у ході діагностики рівня сформованості лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов до та після організації експериментального навчання, засвідчує ефективність та доцільність упроваджені у процес фахової підготовки педагогічної системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов.

Статистичний аналіз середніх показників за критерієм Стюдента в контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) групах підтвердив відмінності за кожним із них: «Мотивація до професійної самореалізації» (17,06 бала в КГ проти 18,01 бала в ЕГ), що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 5,3% у КГ проти 34,4% в ЕГ); «Ціннісні орієнтації» (4,21 бала у КГ проти 4,59 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 6,0% у КГ

проти 15,7% в ЕГ); «Потреба викладача іноземної мови в досягненні успіху» (122,85 бала в КГ проти 132,37 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 9,9% у КГ проти 17,7% в ЕГ); «Обсяг професійно-педагогічних знань викладача іноземної мови» (46,99 бала у КГ проти 51,49 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 14,8% у КГ проти 18,2% в ЕГ); «Здатність до професійно-педагогічної діяльності» (10,22 бала в КГ проти 11,42 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 9,8% у КГ проти 13,3% в ЕГ); «Комунікативні здібності» (14,76 бала у КГ проти 12,56 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 6,0% у КГ проти 27,5% в ЕГ); «Креативність викладача іноземної мови» (6,17 бала у КГ проти 6,76 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 10,3% у КГ проти 21,7% в ЕГ); «Прояв педагогічної рефлексії» (114,64 бала у КГ проти 127,33 бала в ЕГ, що вплинуло на загальну позитивну динаміку рівнів до 8,9% у КГ проти 20,7% в ЕГ).

Відзначимо суттєвий приріст високого й просунутого рівнів для показників «Мотивація до професійної самореалізації» (22,6% та 11,8%) та «Здатність до професійно-педагогічної діяльності» (15,7% та 17,3%) відповідно. Не такими значними, проте не випадковими ($T > 2,42$ при критичному $T = 1,97$) є зміни для інших показників (для показника «Ціннісні орієнтації» на 14,8% для просунутого рівня; для показника «Потреба викладача іноземної мови в досягненні успіху» на -13,8% для репродуктивного рівня; для показника «Обсяг професійно-педагогічних знань викладача іноземної мови» для просунутого рівня; для показників «Здатність до професійно-педагогічної діяльності» на -19,7% та «Комунікативні здібності» на -21,7% для репродуктивного рівня; для показників «Креативність викладача іноземної мови» на -13,3% та «Прояв педагогічної рефлексії» на 12,8% для реконструктивного рівня), що засвідчує статистичну значущість отриманих результатів.

За кількісним аналізом результатів встановлено, що найбільшої динаміки набули рівні сформованості лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов за мотиваційно-ціннісним (в абсолютному вимірі +34,4%) та професійно-діяльнісним (+33%) критеріями, що пояснюємо стійкою зацікавленістю професійно-педагогічною діяльністю, відчуттям емоційного задоволення, що дає можливість усвідомити індивідуальні особистісні ціннісно-сміслові орієнтації, які визначають вектор майбутнього професійного становлення.

Зафіксовано стійку мотивацію до формування лінгвометодичної компетентності в процесі фахової підготовки, а також налаштованість майбутніх викладачів іноземних мов розвивати її після закінчення фахової підготовки. У респондентів виявлено посилення ціннісних орієнтацій на

досягнення успіху й на самореалізацію в професійній діяльності, а також підтверджено позитивну тенденцію до застосування ними творчого підходу при відборі форм, методів і технологій навчання, самостійності у вирішенні професійних завдань та обґрунтуванні власного вибору.

Аналіз результатів формуального експерименту підтвердив, що реалізація в процесі фахової підготовки розробленої системи призвела до значної статистично значущої зміни в рівні сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов. Це дозволило зробити висновок про ефективність розробленої системи та її технологічного супроводу, підтвердити висунуту гіпотезу дослідження та визначити шляхи подальшої оптимізації процесу формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та нове науково-практичне вирішення проблеми формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки, що полягає в обґрунтуванні теоретичних та розробці методичних засад системи формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки та її експериментальній перевірці. Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки.

1. Результати ретроспективного аналізу лінгвометодичної підготовки викладачів іноземних мов на території України дозволяють обґрунтувати чотири періоди становлення та розвитку досліджуваної проблеми. I період (до XIII ст.) – закладання основ для професійної характеристики викладача іноземної мови; II період (XIV – XVIII ст.) – зародження спеціалізованих фахових інституцій для професійної підготовки викладачів іноземних мов; III період (XIX ст. – початок XX ст.) – започаткування основ для компетентнісно зорієнтованого навчання в процесі фахової підготовки викладачів іноземних мов. Процес фахової підготовки в дореволюційний період урізноманітнено лінгвістичними та педагогічними дисциплінами, а методику визначено ключовою дисципліною в контексті професійної підготовки майбутніх спеціалістів. У післяреволюційний період розроблено професіограми, які враховують соціальний запит на викладачів іноземних мов, що знайшло своє відображення у фаховій підготовці, але ізольованість країни та спрямованість на формування радянської ідеології гальмують цей процес. IV період (1992 – 2004 рр.) – започаткування ступеневої освіти, орієнтації на демократизацію та глобалізацію в процесі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. Виявлено причини перетворень протягом кожного періоду розвитку теоре-

тичних та практичних засад формування лінгвометодичної компетентності викладачів іноземних мов для подальшого її обґрунтування як важливого складника професійної компетентності викладача іноземної мови, що має формуватися в процесі фахової підготовки.

2. Упровадження компетентнісного підходу провідними країнами світу привнесло свої корективи в нормативні закони та постанови, розробку нових стандартів з орієнтацією на впровадження компетентнісної ідеї в контекст стратегічної модернізації всієї системи вищої освіти. Досвід провідних країн світу щодо впровадження компетентнісного підходу констатує, що процес фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов перейшов на якісно новий рівень завдяки використанню різних форм практичної рефлексії та технологій, що стимулюють професійно спрямовану компетентнісно зорієнтовану діяльність; урахування студентоцентрованого підходу; залучення до дослідницької та практико-перетворювальної діяльності; планування індивідуальних траєкторій професійного розвитку, що враховують індивідуальні особливості та освітні цілі майбутніх спеціалістів.

3. Аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури показав, що діяльнісний характер компетентності свідчить про її інтегральний характер, який можливо сформувати в процесі навчання та/або професійної діяльності. Складниками професійної компетентності викладача іноземної мови визначено: лінгвістичну (мовленнєву) та методичну компетентність.

Дослідження сутності лінгвометодичної компетентності майбутнього викладача іноземної мови показало різновекторність підходів до її розуміння, на основі чого встановлено, що лінгвометодична компетентність викладача іноземної мови – це інтегрована здатність особистості продуктивно здійснювати професійно-педагогічну діяльність на основі сукупності лінгвістичних знань про систему мови, оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності, володіння методикою викладання іноземної мови у ЗВО.

Аналіз поглядів учених щодо професійної діяльності викладача іноземної мови дозволив визначити професійні функції викладача іноземної мови (гностично-проектувальна, комунікативно-організаторська, діагностико-корекційна, мотиваційно-розвивальна та рефлексивна). З урахуванням визначених функцій виділено зміст лінгвометодичної компетентності, який розкрито через здатність до мовленнєвої (спроможність використовувати лінгвістичну галузь знань задля її застосування в професійно-практичній діяльності як викладача іноземної мови), методичної (дозволяє ефективно здійснювати професійно-педагогічну діяльність (викладання іноземної мови) у ЗВО, потяг до самовдосконалення та саморозвитку) та науково-дослідницької діяльності, яка виявляється у здатності оформлювати понятійний апарат науково-дослідної

роботи, планувати, обґрунтовувати та впроваджувати експериментально-дослідницьку діяльність.

Установлено, що структуру лінгвометодичної компетентності майбутнього викладача іноземної мови становить *мотиваційно-ціннісний складник* (система мотивів, нахилів, інтересів, освітніх потреб, ціннісних орієнтацій, що необхідні викладачу іноземної мови для здійснення професійної діяльності), *діяльнісно-професійний складник* (фахові знання про систему мови та про методику її викладання, що поєднані з операційно-діяльнісною здатністю до їх практичного застосування в процесі виконання професійних дій) та *рефлексивно-творчий складник* (здатність до педагогічної рефлексії та творчої самореалізації під час професійно-практичної діяльності).

4. Для ефективного вирішення проблеми формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов обґрунтовано та розроблено систему її забезпечення, яка концептуально ґрунтується на ідеї про те, що, з одного боку, процес фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов має відбуватися за рахунок упровадження інноваційних процесів (технологій, форм, методів, оновлення змісту тощо), а з іншого – забезпечувати набуття майбутніми спеціалістами готовності до реалізації компетентнісно зорієнтованих принципів у процес своєї майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Система формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов розглядається як цілісний процес, що містить сукупність взаємопов'язаних компонентів: цільового, суб'єкт-об'єктного, середовищного, змістового й технологічного. У межах цільового компонента визначено мету як системоутворювальний чинник, що знаходить своє втілення в результаті – сформована лінгвометодична компетентність, яка виявляється у здатності особистості продуктивно здійснювати професійно-педагогічну діяльність на основі сукупності лінгвістичних знань про систему мови та оперування ними в процесі мовленнєвої діяльності. Досягнення результату конкретизовано в завданнях та принципах: соціальної зумовленості цілей професійно-педагогічної освіти, регульованої орієнтації цілі, діагностичної цілеспрямованості (адаптовані за С. Харченком); метапредметного характеру формування лінгвометодичної компетентності в процесі фахової підготовки.

У межах суб'єкт-об'єктного компонента здійснено характеристику суб'єктів та об'єктів системи й установлено шляхи їхньої суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі. У межах середовищного компонента забезпечується здатність до взаємодії з макросередовищем, мезосередовищем та мікросередовищем. Процес фахової підготовки дає можливість створити відповідне освітнє середовище, яке враховує етапи формування лінгво-

методичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов: організаційно-адаптивний, професійно-перетворювальний і конструктивно-творчий.

Зміст організації процесу формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов містить такі напрями, як: освітня та науково-дослідницька діяльність із майбутніми викладачами іноземних мов у процесі фахової підготовки (відповідно до освітніх цілей та індивідуальних особливостей); організація самоосвіти майбутніх викладачів іноземних мов (стимулювання до професійно-творчої ініціативності, особистісно-професійної мобільності; активізація механізмів саморозвитку, самовиховання та самореалізації). Позитивній динаміці рівня сформованості лінгвометодичної компетентності сприяли розроблені згідно із завданнями дослідження технології: «Візуалізований лінгвометодичний тезаурус», «Сходишки лінгвометодичного становлення», «Стратегія особистого та лінгвометодичного самовдосконалення», «Лінгвометодичне портфоліо». Розроблені та використані в ході експерименту технології дозволили трансформувати традиційний процес навчання в особистісне значуще русло.

5. Формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов відбувалося поетапно, що забезпечило неперервність та системність цього процесу.

У межах організаційно-адаптивного етапу оптимізовано роботу щодо формування багатоаспектного образу викладача іноземної мови зі сформованою лінгвометодичною компетентністю. Під час другого (професійно-перетворювального) етапу роботи було спрямовано на розвиток індивідуальних поведінкових механізмів з опорою на вже сформований професійний досвід, що зумовлюють професійно-особистісну позицію стосовно формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. Під час конструктивно-творчого етапу майбутні викладачі іноземних мов мали можливість виробити власний стиль професійної поведінки в процесі виконання професійно-педагогічної діяльності.

До кожного з етапів, реалізованих в освітньому процесі, розроблено технологічний супровід через інтерпретацію традиційних та інноваційних форм, методів, засобів і технологій підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, які орієнтовані на формування лінгвометодичної компетентності. Використані технології реалізуються шляхом залучення майбутніх викладачів іноземних мов до активної участі в навчальній та позааудиторній діяльності для вироблення особистісно-професійної стратегії щодо оптимізації внутрішніх механізмів для особистісного та професійного саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації; формування мотиваційно-ціннісного ставлення до оволодіння лінгвометодичною

компетентністю; інтеграції лінгвістичної (мовленнєвої) та методичної підготовки. Під час проєктування процесу фахової підготовки для формування лінгвометодичної компетентності ефективним став технологічний супровід, що враховував індивідуальні особливості та освітні цілі майбутніх викладачів іноземних мов.

6. На основі структурно-функційного та змістового аналізу поняття «лінгвометодична компетентність майбутнього викладача іноземної мови», особливостей фахової підготовки зазначених спеціалістів визначено критерії сформованості лінгвометодичної компетентності (особистісно-мотиваційний, професійно-діяльнісний, рефлексивно-творчий) та відповідні рівні – елементарний, репродуктивний, реконструктивний та креативний.

7. З метою визначення ефективності системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки здійснено порівняльний аналіз результатів дослідження до та після експериментального навчання.

Розроблення критеріальної бази, використання критерію Стюдента на етапах вхідного та підсумкового контролю в ході педагогічного експерименту засвідчили статистично значущі відмінності на користь експериментальних груп щодо рівня сформованості лінгвометодичної компетентності викладача іноземної мови за трьома критеріями – особистісно-мотиваційним, професійно-діялісним та рефлексивно-творчим.

Отримані результати дослідно-експериментальної роботи свідчать про ефективність системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов, а також наявність певних переваг порівняно з традиційною системою фахової підготовки майбутніх спеціалістів у контексті досліджуваної проблеми. Отже, вважаємо допустимим констатувати, що висунуте припущення, яке полягало в тому, що формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов буде ефективнішим за умови її забезпечення та організації в системному вигляді, було підтверджено.

Представлені в дисертації теоретико-методологічні, практичні та методичні аспекти вирішення проблеми формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки не вичерпують усіх проблем упровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти України. У перспективі доцільно дослідити можливості позааудиторної роботи як засобу активізації процесу формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов, теоретико-методичні засади формування лінгвометодичної

компетентності на рівні бакалаврату; феномен лінгвометодичної компетентності як атрибут неперервної педагогічної освіти або підвищення кваліфікації спеціалістів ЗВО.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Кокнова Т. А. Формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2020. 499 с.

Навчально-методичні посібники, навчальні програми, методичні матеріали

2. Методичні рекомендації щодо оформлення курсових та магістерських робіт для студентів факультету іноземних мов / авт.-уклад. Кокнова Т. А. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. 101 с.

3. Методологія лінгвометодичного дослідження : навч. посіб. для магістрантів факультету іноземних мов / авт.-уклад. Кокнова Т. А. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. 150 с.

4. Стратегія і тактика оформлення лінгвометодичного портфоліо з педагогічної практики : навч. посіб. для іноземних студентів факультету іноземних мов. / авт.-уклад. Т. А. Кокнова, Т. Б. Недайнова. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2019. 150 с.

Статті в наукових фахових виданнях України:

5. Кокнова Т. А. Досвід формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов в українському науковому просторі. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту*. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 2 (41). С. 133–137.

6. Кокнова Т. А. Формування лінгвометодичної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов як стратегія до міжкультурної комунікації. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. Вип. 36. С. 165–169.

7. Koknova T. A. Implementation of play-based learning activity as a tool to develop students' professional communicative competence within university course «English for specific purposes». *Science and Education*. 2017. Issue 2. P. 133–138. URL: <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/articles/2017-2-doc/2017-2-st22>

8. Koknova T. A. Peculiarities of the linguistic-and-methodological education of prospective foreign language teachers on the territory of Ukraine within the Kiev Rus period. *Освіта та педагогічна наука*. 2018. № 2 (169). С. 53–58.

9. Кокнова Т. А. Аналіз сучасного стану розробленості проблеми фахово-орієнтованої підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018.

Вип. № 60. Т. 2. С. 64–68.

10. Кокнова Т. А. Історико-педагогічне становлення лінгвометодичної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у період просвітництва. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фах. журн.* 2018. № 5 (182). С. 56–59. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/142827/142048>

11. Кокнова Т. А. Становлення лінгвометодичної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов на території України у період з ХІХ – ХХ ст. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2018. № 8 (82). С. 95–106.

12. Кокнова Т. А. Підгрунття сутнісного походження лінгвометодичної компетентні майбутніх викладачів іноземних мов. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. Вип. 1 (44). С. 75 – 79. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24881>

13. Кокнова Т. А. Проблема становлення професійної підготовки викладачів іноземних мов в Україні наприкінці ХХ на початку ХХІ століття (1991–2004). *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». 2018. Вип. 2 (43). С. 122–125. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25021>

14. Кокнова Т. А. Специфіка формування лінгвометодичної компетентності в розвинутих країнах світу у розрізі профільно-орієнтованих дисциплін. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2019. № 1 (324). С. 70–78.

15. Koknova T. A. Mode of linguistic-and-methodological competence development in the course of professional training of prospective foreign language teachers.. *Освіта та педагогічна наука*. 2019. № 2 (171). С. 6–12.

16. Кокнова Т. А. Аналіз зарубіжного досвіду формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 66. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 103–106.

17. Кокнова Т. А. Ключові компоненти лінгвометодичної компетентності викладачів іноземних мов. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 15. Т. 2. С. 96–99.

18. Кокнова Т. А. Змістовні компоненти лінгвометодичної компетентності викладачів іноземної мови. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Вип. № 65. Т. 2. С. 48–52.

19. Кокнова Т. А. Вплив технологічного інструментарію на формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов. *Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн.* 2020. № 6 (195). С. 65–68. URL: <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/217225>.

20. Koknova T. A. Practical experience of «online learning» course as a tool to develop linguistic – and-methodical competence of prospective foreign language teachers. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика». 2020. Вип. 30. Т. 4. 326 с. С. 53–60. (*Index Copernicus*).

21. Кокнова Т. А. Шляхи вдосконалення змісту у контексті формування лінгвометодичної компетентності у контексті формування в майбутніх викладачів іноземних мов. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2020. № 5 (336). С. 24–34.

22. Кокнова Т. А. Ефективність деталізації змісту фахової підготовки у процесі формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Вип. 2 (47). С. 57 – 60.

Статті в періодичних виданнях зарубіжних країн та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

23. Koknova T. A. Development of Linguistic and Methodological Competencies of Foreign Language Teachers as a Current Pedagogical Problem. *Problemy i perspektywy młodzieży we współczesnej Europie*. Słupsk: Bydgoszcz, 2018. Wyd. I. P. 29–39. (*Index Copernicus*).

24. Koknova T. A. Domains of «Competency» and «Competence» in Current Pedagogical Thesaurus. *Social Studies: Theory and Practice*. 2019. Vol. 6. № 1. P. 73–84. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/715981.pdf> (*Index Copernicus*).

25. Koknova T. A. Main features and competencies of linguistic and methodical competence of prospective foreign language teachers. *Social Studies: Theory and Practice*. 2019. Vol. 7. № 2. P. 29–38. (*Index Copernicus*).

26. Кокнова Т. А. Вплив освітнього середовища на формування лінгвометодичної компетентності у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2020 Nov. VIII (95). Issue: 239. (*Index Copernicus*).

27. Koknova Tetiana, Serhii Kharchenko, Nadia Bilyk, Svitlana Sechka. The Model of Educational Environment for Prospective Ukrainian ESL Teachers within Competency-Based Education. *Arab World English Journal (AWEJ)*. Special Issue on the English Language in Ukrainian Context. 2020. November. P.79–89. URL: <https://osf.io/preprints/socarxiv/nrmj9/> (*Web of Science*).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

28. Кокнова Т. А. Аналіз українських наукових розвідок, щодо формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов.

Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conf. «Topical Problems of Modern Science and Possible Solutions» (September 30, 2017, Dubai, UAE). 2017. № 10(26). Vol. 3. P. 51–56.

29. Кокнова Т. А. Лінгвометодична компетентність як ключовий компонент фахово-орієнтованої підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. *Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології: зб. тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 23–24 листопада 2018 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота». 2018. Ч. 2. С. 94–96.

30. Кокнова Т. А. Ідеографічна актуальність лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів. *Інновації в освіті: сучасні підходи до професійного розвитку вчителів іноземних мов : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2018. С. 63–66.

31. Кокнова Т. А. Проблема формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов на сучасному етапі вищої освіти. *Потенціал сучасної науки (частина II) : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 10–11 листопада 2018 року). Київ : МЦНД, 2018. С. 19–20.

32. Кокнова Т. А. Психолого-педагогічна компетенція як важливий чинник формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія, теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 4–5 жовтня 2019 р.). Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. С. 80–82.

33. Кокнова Т. А. Лінгвометодична компетентність майбутніх викладачів іноземних мов в контексті понять «лінгвометодика» та «лінгводидактика». *Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 7–8 червня, 2019 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 57–60.

34. Кокнова Т. А. Аутопсихологічна компетенція як важлива складова лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти) : зб. тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Львів, 27–28 вересня 2019 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 1. С. 42–44.

35. Кокнова Т. А. Особливості лінгвометодичної підготовки викладачів іноземних мов у країнах Європи. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 1 березня 2019 р.). Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2019. 208 с. С. 68–70.

36. Кокнова Т. А. Організаційна компетенція як структурний компонент лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 11–12 жовтня 2019 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. 156 с. С. 93–94.

37. Кокнова Т. А. Концептуальні положення процесу формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. *Problems of implementation of science into practice: матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (Осло, Норвегія, 20–21 квітня 2020 р.). Осло, 2020. С. 61–62.

38. Кокнова Т. А. Науково-дослідницький компонент в контексті лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Суми, 29–30 жовтня 2019 р.). Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. Т. 2. 173 с. С. 65–67.

39. Кокнова Т. А. Роль мети як структурного компонента у педагогічній системі формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 4–5 грудня 2020 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2020. Ч. 2. С. 27–29.

40. Кокнова Т. А. Моделювання як ключовий етап розробки системи формування лінгвометодичної компетентності в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземної мови. *Actual problems of science and practice: матеріали XIV Міжнарод. науч.-практ. конф.* (г. Стокгольм, Швеція, 27–28 априля 2020 г.). Стокгольм, 2020. С. 76–77.

41. Кокнова Т. А. Проблема реалізації змісту лінгвометодичної компетентності підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. *Theory, science and practice: III Міжнар. наук.-практ. конф.* (Токіо, Японія, 05–09 жовтня 2020 р.). Токіо, 2020. С. 258–259.

42. Кокнова Т. А. Роль середовищного компонента у процесі формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови. *Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 20–21 листопада 2020 р.). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. Ч. 1. С. 94–96.

43. Кокнова Т. А. Фундаментальні, специфічні та авторські принципи в педагогічній системі формування лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов. *Сучасна педагогіка та психологія: методологія: теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 4–5 грудня 2020 р.). Київ : Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2020. 188 с. С. 49–52.

Кокнова Т. А. Теорія і практика формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Старобільськ, 2021.

У дисертації обґрунтовано теоретичні й методичні засади формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки. Здійснено ретроспективний аналіз лінгвометодичної підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки в українському науковому просторі. Проаналізовано наукові засади лінгвометодичної підготовки викладачів іноземних мов як сучасної педагогічної проблеми в системі вищої освіти України. Вивчено досвід розвинутих країн зарубіжжя й визначено шляхи впровадження компетентнісного підходу в процес підготовки викладачів іноземних мов. Розкрито сутність, зміст та структуру лінгвометодичної компетентності викладача іноземної мови і специфіку її формування в процесі фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Обґрунтовано теоретичні й методичні засади системи формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки. На підставі визначених критеріїв, показників та рівнів здійснено діагностику рівня сформованості лінгвометодичної компетентності в майбутніх викладачів іноземних мов.

Розроблено й експериментально перевірено систему формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки, що включає цільовий, суб'єкт-об'єктний, середовищний, змістовий та технологічний компоненти.

Ключові слова: лінгвометодична компетентність, майбутні викладачі іноземних мов, фахова підготовка, магістратура, фахова підготовка майбутніх викладачів іноземних мов, система, система формування лінгвометодичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у процесі фахової підготовки, технологічний супровід.

Кокнова Т. А. Теория и практика формирования лингвометодической компетентности будущих преподавателей иностранных языков в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко», Старобельск, 2021.

В диссертации обоснованы теоретические и методические основы формирования лингвометодической компетентности будущих преподавателей иностранных языков в процессе профессиональной подготовки. Осуществлен ретроспективный анализ лингвометодической подготовки будущих преподавателей иностранных языков в процессе профессиональной подготовки в украинском научном пространстве. Проанализированы научные основы лингвометодической подготовки преподавателей иностранных языков как современной педагогической проблемы в системе высшего образования Украины. Изучен опыт развитых стран зарубежья и определены пути внедрения компетентного подхода в процесс подготовки преподавателей иностранных языков. Раскрыты сущность, содержание и структура лингвометодической компетентности преподавателя иностранного языка и специфика ее формирования в процессе профессиональной подготовки будущих преподавателей иностранных языков.

Обоснованы теоретические и методические основы системы формирования лингвометодической компетентности будущих преподавателей иностранных языков в процессе профессиональной подготовки. На основании определенных критериев, показателей и уровней осуществлена диагностика уровня сформированности лингвометодической компетентности у будущих преподавателей иностранных языков.

Разработана и экспериментально проверена система формирования лингвометодической компетентности будущих преподавателей иностранных языков в процессе профессиональной подготовки, включая целевой, субъект-объектный, средовой, содержательный и технологический компоненты.

Ключевые слова: лингвометодическая компетентность, будущие преподаватели иностранных языков, профессиональная подготовка, магистратура, профессиональная подготовка будущих преподавателей иностранных языков, система, система формирования лингвометодической компетентности будущих преподавателей иностранных языков в процессе профессиональной подготовки, технологическое сопровождение.

Koknova T. A. Theory and practice of the formation of linguistic-and-methodological competence of prospective foreign languages teachers within

their professional training. – Qualifying work as a manuscript.

A dissertation for the Doctor scientific degree of Pedagogical Sciences in the specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – State institution «Luhansk Taras Shevchenko National University», Starobilsk, 2021.

The dissertation substantiates theoretical and methodological backgrounds of the formation of linguistic-and-methodological competence of prospective foreign languages teachers within their professional training. A retrospective analysis of the linguistic-and-methodological training of prospective foreign languages teachers in the process of their professional training is carried out in the context of Ukrainian scientific space. The level of linguistic-and-methodological training of foreign languages teachers is analyzed as a modern pedagogical problem in the system of higher education of Ukraine. The experience of developed foreign countries has been studied and the ways of introducing a competence-based approach in the process of foreign language teachers training have been determined. The fundamental nature, contents and structure of linguistic-and-methodological competence of a foreign language teacher and the specifics of its formation in the process of professional training of prospective foreign languages teachers are defined.

The theoretical and methodological backgrounds of the system of the formation of linguistic-and-methodological competence of prospective foreign languages teachers within their professional training are substantiated. The system of the formation of linguistic-and-methodological competence of prospective foreign languages teachers within their professional training is worked out and experimentally tested, including target, subject-objective, space and technological components. The dynamism of the system of linguistic-and-methodological competence formation in prospective teachers is ensured by the implicit functioning of its components, which stimulate the transfusion of componential relationships and support a number of heterochronously performed functions.

Within the framework of the target component, an objective, which is embodied in the results, tasks and principles, is defined. The subject-objective component characterizes the subjects and the objects of the system and determines the ways of their subject-subjective interaction in the educational environment. Within the framework of the space component, the ability to interact with different space levels is formed and an appropriate educational climate has been created, taking into account the stages of the formation of linguistic-and-methodological competence in prospective teachers of foreign languages. The contents of the process of formation of linguistic-and-methodological competence in prospective foreign languages teachers is specified at the levels of: educational and research

activities in prospective foreign languages teachers in the process of their professional training; organization of self-education of prospective foreign languages teachers (stimulation to professional and creative initiative, personal and professional mobility and activation of mechanisms for self-development, self-education and self-realization). The technological component contains technological support, focused on the formation of linguistic-and-methodological competence in prospective teachers of foreign languages.

The diagnostics of the level of formation of linguistic-and-methodological competence in prospective teachers of foreign languages is carried out on the basis of certain criteria, indicators and levels. The efficiency of the developed pedagogical system of professional training of prospective foreign languages teachers within their professional training has been experimentally tested and proved.

Keywords: linguistic-and-methodological competence, prospective foreign languages teachers, professional training, MA course, professional training of prospective foreign languages teachers, system, the system of the formation of linguistic-and-methodological competence of prospective foreign languages teachers within their professional training, technological support.